

etiam intellexerunt hunc locum Lyran., Carthus. et alii recentiores, et Aretas, in 11 c. Apoc. Accedit præterea congrua ratio ob quam Deus locum illum elegit ad universale iudicium, quia ex monte Oliveti in cælum ascendit, et Jerosolymis pro hominibus passus est, et (ut supra diximus) illud censetur esse medium terræ in quo Deus salutem operatus est; ergo convenienter electus est ille locus, et vallis intermedia, quasi utrumque montem Calvariae et Oliveti complectens ad iudicium perficiendum, in quo Sancti et gloriæ ascensionis Christi participabunt, et fructum sanguinis et passionis ejus, et Christus justam vindictam sumet de persecutoribus suis, ac de omnibus qui suo sanguine abluere noluerunt. Denique ut ibi Christus suæ gloriæ majestatem ostendat, ubi summam ignominiam sustinuit. Neque enim refert quod non in ipsa civitate aut monte Calvariae, sed in valle Josaphat dicatur sessurus ad iudicandum. Tum quia (ut ex 18 c. Joann. constat) in valle Josaphat, per quam fluit torrens Cedron (ut patet ex Beda, lib. de Locis sanctis, c. 6) passionem suam inchoavit, ibi enim comprehensus est. Tum etiam quia totus ille locus tanquam unus censetur, et (ut dicebam) quia est medius inter utrumque montem, omnia loca et mysteria quodammodo complectitur. Et ideo aliquando etiam dicitur Christus iudicaturus in *Sion et Jerusalem*, ut eodem c. Joel. 3 significatur: *Dominus de Sion rugiet, et de Jerusalem dabit vocem suam*. Aliquando vero dicitur descensurus in montem Oliveti ad iudicandum. Quod videntur insinuasse Angeli dicentes: *Hic Jesus, qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet*. Est ergo hæc sententia pia, et valde verisimilis.

4. *Dubium.* — *Responsio.* — Unum vero superest explicandum circa ea quæ diximus, nimirum, si omnes justi futuri sunt in aere, damnati vero in terra, quomodo ad litteram intelligendum sit, illos futuros esse ad *dexteram*, hos vero ad *sinistram* Christi. Quia si non sunt omnes in terra, vel in aere, non oportebit hanc distinctionem fieri per localem separationem; sed omnes, qui in terra fuerint, erunt simul et quasi in circulum congregati circa thronum Christi, ut, quoad fieri possit, omni ex parte ad illum propinquius accedant, atque idem dicendum est de iis qui futuri sunt in aere, eadem ratione ac proportione. Dupliciter responderi potest, primo (intelligendo ad litteram, et in propria signi-

ficazione *dexteram et sinistram* corporis Christi), omnes reprobos, etiamsi in terra sint, collocandos esse ad partem sinistram Christi, bonos vero in aere ad dexteram; quod si ita fiet, non erit respectus majoris propinquitatis vel distantiae ad iudicem, sed significatio potius. Secundo vero et melius dicitur, more Scripturæ, *dexteram et sinistram* significare felicitatis et infelicitatis, honoris vel abjectionis locum. Et ita fere exponit Origenes, tract. 34 in Matt., quanquam ex falso fundamento, ut visum est. Eundem vero sensum indicat Hilarius, canon. 28, dicens: *In dextera ac sinistra collocans unumquemque, digna aut bonitatis, aut malitiæ se constituet*. Apertius Anselmus, Mat. 25, sic exponit a *dextris*, id est, *in æterna beatitudine*; a *sinistris*, id est, *in æterna miseria*; commodius in Elucid. inquit, *ad dexteram scilicet sursum in gloria, ad sinistram deorsum in terra*. Et hanc expositionem frequentius Scholastici sequuntur.

SECTIO IV.

Quo tempore futurus sit secundus Christi adventus ad iudicium.

1. Constat imprimis, adventum Christi iudicis non esse futurum ante ipsummet tempus vel diem in quo peragendum est iudicium. Tum quia, cum hæc sit sola causa hujus adventus et præsentiae corporalis Christi in hoc inferiori mundo, non est cur ante prædictum tempus fiat; tum etiam quia (ut supra agentes de resurrectione dicebamus) rationi magis consentaneum est ut iudicandi expectent iudicem, aut illi venienti obviam exeant, quam ut ipse eos præveniat vel expectet. Nulla ergo aut brevissima intercedet mora inter iudicis adventum et inchoationem iudicii, et ita fere semper hæc duo in Scriptura conjunguntur, et hoc fere ordine describuntur Matt. 25: *Cum venerit Filius hominis in majestate sua, et omnes Angeli ejus cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ, et congregabuntur ante eum omnes gentes, et separabit ab invicem*. Et infra: *Tunc dicet Rex iis, qui a sinistris ejus erunt, etc.*

2. Secundo etiam certum est ex Scriptura, et interpretatione et consensu totius Ecclesiæ, tam Christi adventum quam iudicium futurum esse in extremo tempore seu die durationis mundi, ut patet ex testimoniis supra citatis, quod latius declarabimus, disput. ult. hujus materiæ. Quapropter sententiam

Lactantii et aliorum, dicentium adventum Christi futurum mille annis ante finem sæculi, hæretica est, satisque in superioribus improbata, refellendo Chiliarum errorem. Hinc ergo fit ut quæstio hæc de tempore iudicii et adventus Christi conjuncta sit cum quæstione de duratione et consummatione mundi. Est autem sermo de mundo, non quoad substantiam elementorum et corporum coelestium (de quo in ultima disput. hujus materiæ nonnihil dicemus), sed quoad generationes, præsertim hominum, et consequenter aliarum rerum quæ propter hominem conditæ sunt. De quo Aristotelis et quorundam Philosophorum opinio fuit, mundum hoc modo non esse consummandum, sed perpetuo duraturum. Qui ideo errarunt, quia de re, quæ ratione naturali investigari non potest, iudicium tulerunt. Nam, sicut creatio, ita et conservatio mundi pendet ex libera Dei voluntate. Quapropter dixit Christus, Act. 1: *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate*. Supponimus ergo ex fide, mundum sub hac consideratione aliquando esse periturum; inquirimus autem quando periturus sit, aut quot annis sit duraturus.

3. Quidam igitur tradiderunt mundum duraturum sex mille annis, et consequenter in fine eorum futurum esse iudicium et adventum Christi. Hic error tribui solet Millenariis, illumque expresse docet Lactant., lib. 7 Divinar. Inst., c. 14 et 24, qui tamen post sex mille annos expletos, dicit futuros esse mille alios felicitatis Sanctorum in terra. Et ejusdem sententiæ est Justinus Martyr, quæst. 71 ad Gentes; et Irenæus, lib. 5 Contr. hæres., c. 28; et Hilar., can. 17 in Matth.; et Hieronym., Ep. 139 ad Cyprian. presbyterum, exponens verba illa Psal.: *Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesternæ, quæ præterit*, et insinuat Michæ. 4, in principio, ubi tempus fidei gentium, id est, Evangelicæ prædicationis, et conversionis mundi, sensit tantum duraturum quingentis annis, et hanc esse *novissimam horam*, de qua loquitur Joann., 1 Canon., cap. 2; et Gaudent. Brixiensis, tractat. 10, qui est octavus in Exod.; August. etiam, 20 de Civitat., cap. 9, hanc referens sententiam, illam non iudicat improbabilem. Refert item Lactantius, apud Ethnicos fuisse hanc pervulgatam opinionem, et Sybillas multa de ea prædixisse. Hebræos idem fuisse secutos, præter R. Salomonem et Isaac, referunt Galatinus, lib. 4, cap. 20; et Picus Mirandulan., lib. 6

Heptapli, capit. 4, ex quodam oraculo Eliæ, quod habetur in Thalmud, in libro Sanhedrin, cujus verba referunt prædicti auctores. Non est tamen illud oraculum Eliæ Prophetæ, sed alicujus Rabbini. Conjectura, qua omnes citati Patres utuntur, est, quia sex diebus creatus est mundus, et in septimo fuit Sabbathum et requies; sed apud Deum *mille anni sunt tanquam dies una*; ergo durabit mundus sex annorum millibus; postea vero sequetur requies diei Sabbathi, quam Millenarii existimabant duraturam per alios mille annos terrenæ felicitatis; nos autem dicere possumus esse diem æternitatis, ac æternæ beatitudinis et quietis. Alias similes conjecturas addunt Hebræi tam futiles, ut illas referre supervacaneum sit. Huic vero annorum numero quingentos annos addidit Germanus Constantin., in Theoria rerum Ecclesiasticarum, parum a medio, qui refert Chrysostom., Cyrill. et Hippolytum, in eam sententiam. Sed in oratione Hippolyti de Consum. mundi, quæ extat, nullum verbum de hac re legitur; opuscula vero Chrysost. et Cyrill. de Antichristo non extant, neque in eorum operibus hujus sententiæ vestigium invenitur. Neque intelligo quo fundamento Germanus hos quingentos annos addiderit. Quod enim ait, quando Pontifex populum obsignat seu benedicit, manum et digitos attollens, in ipsa digitorum compositione et figura significare prædictum numerum sex mille quingentorum annorum, hoc (inquam) quomodo aut quo sensu intelligendum sit, concipi satis non potest, nedum explicari. Alios similes ac varios dicendi modos refert August., 18 de Civit., c. 53, quos omitto, quia nec majus habent fundamentum, nec propria indigent impugnatione; simul enim cum prædicta sententia refelluntur.

4. De hac igitur veteri sententia tria mihi dicenda videntur. Primum, prout a prædictis auctoribus asserta est, ipso rerum eventu convictam esse falsitatis et erroris. Nam omnes illi auctores, sequentes Septuaginta interpretes, arbitrati sunt Christum natum esse currente jam sexto millenario a creatione mundi. Unde, si vera fuisset eorum sententia, jam nunc durasset mundus plus quam sex mille et sexcentis annis. Unde Lactantius dixit, sua ætate tantum superfuisse ducentos annos usque ad secundum Christi adventum, et mille ducentos usque ad finem septimi millenarii, quem ipse ponit, qui omnes et adhuc plures jam sunt transacti. Et eodem modo sentiunt reliqui scriptores citati. Et juxta

eandem supputationem dixit Cyprianus, in præfat. lib. de Exhort. Martyr. ad Fortunatum: *Sex mille anni jam plene complentur, ex quo hominem diabolus impugnat*; et Ambr., lib. 7 in Lucam, in princ., hoc argumento impugnat prædictam sententiam, *quia plures quam sex mille computantur anni*, quanquam revera ejus ætate nondum essent completi sex mille anni ætatis mundi, juxta prædictam supputationem. Atque simili argumento, præter alia quæ statim subjiciemus, convincuntur falsa esse et vana quæ de mundi duratione traduntur lib. 4 Esdræ, c. 5, 11 et 14, quæ sufficiens causa est ut ille liber e canone rejiciatur.

5. Secundo dicendum est, juxta veram supputationem annorum a creatione mundi, non posse evidenti aut certo argumento convinci falsum esse quod prædicti Patres affirmant. Probatur aperte, quia (ut late ostendi præcedenti tomo), secundum veritatem Hebraicam, Christus natus est circa quatermillesimum annum a creatione mundi; nunc ergo ad summum agitur annus quinquies millesimus sexcentessimus ætatis mundi; supersunt igitur quadringenti anni, ut compleatur numerus sex mille annorum; sed in iis optime impleri possunt omnia quæ in Scriptura prædicta sunt fore ante diem judicii; ergo fieri recte potest ut, finito illo annorum numero, mundus etiam finiatur; nullo ergo argumento convinci potest prædicta sententia falsitatis. Et hoc modo asseruerunt hanc sententiam Hebræi antiquiores, qui (ut referunt Galat., lib. 1, et Genebrar., in principio Chronographiæ) dicebant sex millia annorum futura durationis mundi, duo millia inanitatis, id est, ante legem; duo millia legis; et duo millia temporis Messiae.

6. *Dies judicii mundique futura duratio prorsus incerta et incognita.* — Tertio dicendum est, prædictos auctores asseruisse rem prorsus incertam, quæ nulla auctoritate vel ratione probari potest. Hoc probatur primo, quia nihil ab eis affertur ad hoc probandum. Oraculum enim Eliæ apocryphum est, a quodam Rabbinio confictum. Conjectura autem illa, sumpta ex sex diebus creationis mundi, nullius momenti est, tum quia illæ metaphoricæ significationes non possunt ab uno loco ad alium libere transferri. Dicuntur enim mille anni esse apud Deum tanquam dies unus, ut immobilitas divinæ æternitatis significetur; non vero ut dies creationis significent sæculum durationis mundi. Tum etiam

quia dici potest, illos sex dies significare sex mundi ætates, quæ non habent æqualem annorum durationem. Secundo ostensive hoc probatur, quia Scriptura dicit tempus adventus Christi esse incertum et incognitum, non solum hominibus, sed etiam Angelis, Matt. 24, et Mar. 13: *De die illa nemo scit*. Neque satis est si quis respondeat diem et horam posse esse incertam, quamvis annus sit præfixus et certus. Nam (ut recte Aug. annotat), *dies, hora*, in hujusmodi Scripturæ locis absolute pro temporis duratione sumitur. Non igitur solum nos latet qua die vel hora in rigore sumptis futurum sit judicium, sed absolute quo anno, vel (quod idem est) post quem annorum numerum futurum sit. Unde Act. 1, interrogatus Christus de illo tempore respondit: *Non est vestrum nosse tempora vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate*. Quo testimonio putat Aug., 18 de Civit., c. 35, sufficienter redargui omnes, qui annos durationis mundi computare ac definire conantur. Ex quibus alii (inquit) *quadringentos, alii etiam mille ab ascensione Domini usque ad ejus ultimum adventum compleri posse dixerunt, qui conjecturis utuntur humanis, non ab eis aliquid de Scripturæ canonice auctoritate profertur. Omnium vero de hac re calculantium digitos resolvit, et quiescere jubet ille qui dixit: Non est vestrum scire tempora quæ Pater posuit in sua potestate*. Atque eodem argumento contra hanc sententiam utitur idem Augustinus, Enar. in Psalm. 6, in princ.; et Enar. in Psal. 89, circa illa verba: *Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesternæ quæ præterit*; et Ep. 78 et 80. Sic etiam Cyrill. Jerosol., cat. 15, de hac re agens, inquit: *Tempus nemo curiose inquiret; non est enim nostrum scire tempora quæ Deus posuit in potestate sua, neque audeas determinare quando hæc fient, neque rursus supinus jaceas*. Eandem sententiam graviter atque erudite docuit Beda, lib. de Ration. temp., c. 64, 66, ubi contrariam, *frivolam et hæreticam* appellat. Sed applicanda sunt singula singulis. Vocat enim *hæreticam* quoad eam partem quæ est de errore Chiliastarum, *frivolam* vero quoad aliam, quæ tempora et annos definit. Chrysostomus etiam, hom. 9 in 1 ad Thesal., in hanc sententiam eleganter interpretatur illa verba c. 5: *De temporibus autem non opus habetis, ut vobis scribam; ipsi namque scitis diem Domini, ut furem in nocte, ita venturum*. Ubi inter alia inquit tam incertum esse tempus consummationis mundi, quan-

tum unicuique incertus est dies mortis. Idem late tractat Auctor imperfecti in Matth., hom. 50.

7. *De novissimo judicii die perquirere curiosum et vanum.* — Quarto tandem ex dictis concluditur a nemine posse affirmari, quo tempore, anno aut die futurus sit secundus Christi adventus, atque adeo curiosum et supervacaneum esse id inquirere, cum divina Providentia ita ordinatum sit ut nobis sit occultus, ut constat ex citatis verbis Christi, et ex Luc. 17 et 21. Est etiam optimum testimonium illud Malac. 3: *Ecce venit, dicit Dominus exercituum, et quis poterit cogitare diem adventus ejus?* si verum est ea verba de secundo adventu esse intelligenda, ut vult ibi Theodor., secutus Eusebium, lib. 5 de Demonst., c. 28; in qua sententia est etiam August., 18 de Civitat., c. 35, et lib. 20, c. 25 et 26. Aptior locus est Zachar. 14: *Et erit in die illa, non erit lux, sed frigus et gelu, et erit dies una, quæ nota est Domino, non dies, neque nox, et in tempore vesperi erit lux*; ubi ad litteram loquitur de die judicii, quæ nota Deo dicitur, quia soli ipsi est cognita. Ratio vero non est alia, nisi quia hoc pendet ex voluntate divina, quæ nobis non est revelata; et ratione investigari nequit, non solum ab hominibus, sed neque ab Angelis. Nam si aliqua in re, certe in hac maxime, ratio facti erit voluntas facientis. Præsertim quia (ut supra dicebamus) tota pendet ex eo quod numerus prædestinatorum compleatur, qui numerus, quoad primam prædefinitionem, et electionem, ex sola Dei voluntate pendet, et ratione investigari non potest, nisi ipse Deus revelet, ut per se notum est. Et licet numerus cognosceretur, adhuc esset incertum quanto tempore esset implendus.

8. *Dubium.* — *Responsio.* — Hic vero occurrebat tractandum an animæ Christi sit nota illa dies, et an ab aliquo beatorum cognoscatur. Sed hoc satis attigimus superiori tomo, q. 10, art. 2, in commentario, ubi locum Marci late tractavimus, et ostendimus animam Christi cognoscere illum diem, non naturali scientia, sed beata et infusa; de Angelis vero et aliis beatis, diximus esse incertum an in Verbo cognoscant hunc diem; verisimilius autem duximus cum Rich., Soto et aliis, in 4, d. 43, non cognosci. Quod tamen regulariter intelligendum est; nam fortasse a B. Virgine cognoscitur. Referunt autem Rich., Sot. et alii, Augustinum, in Ench., c. 36, dicentem, Sanctos Angelos cognoscere

numerum hominum prædestinatorum. Sed imprimis etiamsi hoc cognoscant, non inde fit ut cognoscant tempus durationis mundi, ut dixi. Deinde Augustinus in eo capite nihil dicit; in cap. vero 62, ubi hac de re agit, exponi posset non absolute docere, Angelos cognoscere totum numerum hominum electorum; sed solum quot homines assumantur ad reparandas ruinas Angelorum. Verba enim ejus in fine c. 61 hæc sunt: *Ex ipsa hominum redemptione ruinæ illius Angelicæ detrimenta reparantur*; statimque c. 62 subdit: *Et utique noverunt Sancti Angeli docti a Deo, cujus veritatis æterna contemplatione beati sunt, quanti numeri supplementum de genere humano, integritas illius civitatis expectet*. At vero cum homines non solum assumantur ad beatitudinem ad supplendas ruinas Angelorum, sed etiam per se, et ex primaria intentione, sicut ipsi Angeli, plures fortasse erunt homines prædestinati, quam ad reparandas ruinas Angelorum assumpti; et ideo licet hic numerus cognoscatur, non sequitur totum numerum prædestinatorum hominum agnosci.

9. Ex dictis consequenter colligitur etiam esse incertum qua die hebdomadis, et qua hora diei, id est, nocturna vel diurna, adventus Domini ad judicium futurus sit. Quanquam de hora probabile sit futurum hora matutina, sicut supra diximus, agentes de generali resurrectione. Addit etiam Lactant., lib. 7, c. 19, futuram illam horam eandem, in qua Christus resurrexit, et in Dominica die. Sed, qua conjectura hoc ipse dixit, posset alius excogitare, venturum Christum qua die ascendit, vel judicaturum qua die judicatus fuit, aut quidpiam simile. Est ergo tota hæc res incerta et lubrica.

10. *Objectio.* — *Responsio.* — *Hæc signis judicii prognosticis, nihil de mundi duratione colligi certo aut probabiliter potest.* — Sed dicet tandem aliquis, quamvis definite dici non possit quot supersint anni usque ad diem judicii, tamen, ex signis quæ de illo prædicta sunt, posse nos conjectare utrum jam appropinquet, an adhuc longissime distet. De qua re prolixè satis scripsit Hieronymus Wielmius, lib. de Sex diebus conditi orbis, lect. 6, et refert contrarias et valde dissentientes hac de re Theologorum sententias. Alii quippe dicunt longissime adhuc distare mundi consumptionem, donec octava sphaera proprio motu perfectam conversionem conficiat. Ac si duratio mundi esset propter motus cœlestes,

et non potius motus cœlestes propter generationes hominum, donec perfectus eorum numerus compleatur. Sunt ergo hæ conjecturæ et similes, valde infirmæ. Alii vero conjecturam sumunt, ex eo quod verisimile est, tanto tempore vel majori duraturum mundum post adventum Christi, quanto antea duravit. Sed hoc etiam est incertum, quia cum in lege gratiæ plures salventur quam antea, fieri potest ut brevis absolvetur prædestinatorum numerus. Alii ergo e contrario opinati sunt iudicii tempus non longe distare, quoniam multi ex signis illius, quæ in Evangelio prædicta sunt, partim impleta esse, partim continue impleri videntur, nimirum prædicationem Evangelii in universo orbe, seditiones, bella, perditos mores, et similia. Mihi tamen videtur nihil etiam in hoc esse temere affirmandum, ut recte monuit Beda, prædicto cap. 60, dicens: *Cunctis in communi suademus, ut sive quis ex Hebraica veritate, sive ex Septuaginta interpretum translatione, sive ex utrisque commixto opere codicibus, ut sibi visum fuerit, temporum cursum notaverit, sive prolixiora, sive breviora transacti sæculi tempora signaverit, aut signata repererit, nullatenus tamen ex hoc longiora, vel breviora quæ restant sæculi tempora putet, memor semper Dominicæ sententiæ: De die illa nemo scit.* Ratio vero convincens esse videtur, quia imprimis prædestinatorum numerus, quantus sit, non solum ratione certa, sed neque probabili conjectura nobis constare potest. Quis ergo definire audeat an plures vel pauciores homines salvandi supersint, quam hactenus salvi facti sint? aut quo testimonio rationeve alteram partem definiat? Et sive numerus futurorum Sanctorum sit major quam præcedentium, sive minor, unde scire potest, quis eorum breviori vel longiori tempore absolvendus sit, cum contingat uno tempore esse plures justos, quam alio? Itaque, considerata primaria causa propter quam durat mundus, non potest a nobis cognosci an ejus finis longe vel prope absit. Aliunde vero ex signis datis de secundo adventu Domini nulla fere conjectura sufficiens ad ferendum iudicium sumi potest. Nam ea signa, quæ apparent impleta, sunt valde generalia et communia, et quæ fere in omni tempore in Ecclesia fuerunt, non vero illa propria et specialia, de quibus dixit Christus: *Cum videritis hæc omnia, scite quia prope est in januis.* Quod apertius constabit inferius, cum de his signis agemus. Nunc autem sufficiens hujus rei argumentum est,

quod propter hujusmodi signa fere ab initio nascentis Ecclesiæ orta est existimatio quod dies Domini instaret, quam licet Paulus omnino evellere conatus fuit, 2 ad Thessal. 2, semper tamen fuere, qui propinquum affirmarent esse adventum Domini, licet fortasse non tam proximum, sicut Thessalonicenses putabant. Quanquam de quodam Juda Catholico et illustri scriptore refert Hieronymus, de Script. Eccles., quod circa sua tempora futurum iudicium dixerit: *Quia magnitudo persecutionum præsentem mundi minabatur occasum.* Quem licet ipse reprehendat, idem tamen Hieron., Ep. 11 ad Ageruchiam de Monogam., easdem mundi clades elegantissime describens, pene in eandem descendit sententiam. Ac reliqui Patres propter hujusmodi causam fere semper monuerunt appropinquare diem iudicii, Tertull., lib. de Fuga in persecutione, c. 12: *Antichristo* (inquit) *jam instante, quod perinde est. Et eodem modo loquitur Cyprian., ep. 58, et in ep. 56: Scire debetis, ac pro certo credere et tenere, pressuram diem super caput esse cœpisse, et occasum sæculi, atque Antichristi tempora appropinquasse.* Rursum Ep. 63, in fin.: *Jam* (inquit) *secundus ejus adventus nobis appropinquat.* Basil., ep. 71, agens de persecutionibus quas Ecclesia suo tempore patiebatur: *Accessit* (inquit) *ad hæc animi mei disceptationes et ista cogitatio, an Ecclesias suas prorsus reliquit Dominus, an novissima hora est, et hoc pacto initium sumit defectio.* Chrysost., hom. 33 in Joann., versus finem, tractans verba illa Pauli ad Philipp.: *Dominus prope est*, ea de propinquitate secundi adventus exponit, quamvis fortasse melius ibi intelligatur Dominus esse prope, per præsentiam et auxilium. Addit vero: *Non longe a fine absumus, sed jam mundus properat: hoc bella, hoc afflictiones, hoc terræ motus, hoc extincta charitas significat.* Ambros., orat. in Satyrum fratrem, ante medium: *Raptus est, ne totius orbis excidia, mundi finem videret.* Gregor. item Magnus, lib. 4 Epistolar., c. 72, ep. 38, et hom. 1. in Evangel., late hoc prosequitur. Atque eodem modo fere locuti sunt posteriores Patres, Bernardus, serm. 6 in Psalm. 90, Vincentius, et alii insignes divini verbi concionatores. Ipso igitur longo rerum experimento constat, hæc signa insufficientia esse ad iudicandum de die iudicii propinquitate. Nam eadem quæ nunc sunt, fuere ante mille annos, et tamen nondum iudicium advenit, nec certiora signa data sunt adventus Domini appropinquantis.

SECTIO I.

Utrum Antichristus sit certus aliquis ac determinatus homo.

Sancti vero ita locuti sunt, vel quia mala præsentia semper videntur majora, vel quia vehementius aut ipsi timebant, aut timorem immittere peccatoribus cupiebant, et semper vere dicere poterant iudicium Domini magis ac magis appropinquare; vel certe more Scripturæ loquebantur, considerando totum hujus vitæ tempus ut brevissimam moram, æternitati comparatum. Vel si aliqui fortasse ita simpliciter existimarunt, non satis experti fuerant, vel non animadverterunt eadem signa quæ ipsos movebant, multis antea seculis eodem modo contigisse.

DISPUTATIO LIV,

In sex sectiones distributa.

DE ANTICHRISTO.

Postquam ostensum est futurum esse aliquando secundum Christi adventum ad iudicium, antequam modum illius ac formam explanemus, dicendum est de iis rebus quæ proxime ipsum adventum antecedent, et in Scriptura nobis revelatæ sunt, tanquam certa illius adventus indicia. Inter quæ Antichristi persecutio sæpius atque diffusius prædicta est. De qua in hac disputatione dicemus, explicando primo quis et qualis futurus Antichristus sit, quæ deinde persecutio ejus, et quis tandem ipsius futurus sit exitus. Quia tamen (ut Iren. dixit, l. 4, c. 43) prophetiæ, donec impleantur, obscurissimæ sunt, hinc factum est ut tota hæc materia de Antichristo perobscura sit, et in rebus multis incerta; et idcirco ea solum proferemus quæ in Scripturis sanctis, prout ab antiquis Patribus intellectæ sunt, fundamentum habent. Sunt autem in Veteri Testamento tria tantum loca in quibus ad litteram de Antichristo sermo est: Daniel. 7, 11 et 12; in Novo autem Testamento sex loca videntur esse potissima, Matt. 24, Marc. 13, Joan. 5, 2 Thessal. 2, 1 Joann. 2, Apoc. 13. In quibus locis videndi sunt omnes Patres, et ubicunque de die iudicii seu de secundo Christi adventu scribunt. Ex quibus varia loca indicavimus disp. præced., sect. ult., et ex recentioribus multa congerunt contra hæreticos hujus temporis Sanderus, lib. 8 de Visib. Monarch., et Bellarm., lib. 3 de Roman. Pontifice; Benedictus etiam Pererius, lib. 14 et 15 in Daniele.

1. *Vox Antichristi quid denotet.* — Primum omnium supponenda est significatio seu etymologia nominis *Antichristi*, quod in Scriptura solum reperitur apud Joan., et per illud evidenter denotat hominem iniquum, hostem Christi, atque in omnibus illi contrarium. Sic enim ait 1 Can., c. 2: *Filioli, novissima hora est, et sicut audistis quia Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt; et infra: Quis est mendax, nisi is qui negat quoniam Jesus est Christus, hic est Antichristus, qui negat Patrem et Filium; et c. 4: Omnis spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est, et hic est Antichristus.* Et ep. 2: *Qui non confitetur Jesum Christum venisse in carne, hic est seductor et Antichristus.* Significat ergo hæc vox hominem Christo contrarium, et qui ejus fidem ac religionem evellere conatur. Et hoc sensu utuntur hac voce omnes Patres qui de Antichristo loquuntur, universaque Ecclesia, et ipsa græca compositio vocis hoc præ se fert, quia vox *ἀντι* oppositionem significat, ut notavit Damasc., 4 de Fide, c. 27, dicens: *Veniet, non pro Christo, sed adversus Christum, quia etiam de causa Antichristus dicitur; et Hieron., Epist. 151 ad Algasiam, quæst. 11, dicens: Ipse est enim universorum perditio, qui adversatur Christo, et ideo vocatur Antichristus.* Idem August., tract. 3 in 1 canon. Joan.

2. Ex hac ergo nominis etymologia, adjunctis prædictis testimoniis Joannis, existimarunt aliqui Antichristum non fore certam aliquam et determinatam personam, sed significare quemcumque hominem Christo contrarium, ut Julianum Apostatam, Mahometem, Arium, Lutherum, et similes. Quo sensu hæretici hujus temporis dicunt, Romanum Pontificem esse *Antichristum*, quamvis non sit unus determinatus homo, sed multi, qui in eadem sede sibi succedunt. Quorum mendacium evidentibus demonstrationibus convincunt auctores nuper citati; nobis autem non est in hoc immorandum. Constabit enim manifeste, ex iis quæ dicemus, nullam Antichristi notam seu proprietatem in Romanum Pontificem convenire.

3. Secunda sententia hic referrî potest, nimirum Antichristum fore determinatam personam, non tamen hominem, sed ipsum dæmonem, vel fortasse dæmoniorum principem,